

Atle Sommerfeldt:

VISITASFOREDRAG TUNE, GREÅKER, SOLI OG HOLLEBY SOKN

15.oktober 2017

«DET VAKRESTE MALERI EN KUNNE FORESTILLE SEG»

En novemberdag i 1787 dro frihetshelten Francesko de Miranda fra Venezuela gjennom Tune. Han forteller i sin 42 binds selvbiografi: «Det var tynt befolket, men åkrene var velstelte og godt vedlikeholdt. Bortenfor de vakre åkrene lå de store skogene, innsjøene og bekkene, og hele dette landskapet dannet det vakreste maleri en kunne forstille seg». Beskrivelsene fra 1787 passer godt på bygdene i gamle Tune prestegjeld 220 år seinere!

Helt siden de første menneskene slo seg ned i Tune ved slutten av steinalderen (ca. 2000 f.Kr.), har raet dannet forutsetningen for den svært fruktbare jorda, og skogene, innsjøene og bekkene har vært sentrale for menneskets livsgrunnlag. **Opstadvfeltet** – som med 150 gravhauger fra ca. 1500 f.Kr., Norges største gravfelt – viser at det tidlig har vært en betydelig bosetning her. På **Tunesteinen** fra rundt år 400 **navngis** de to første østfoldingene, Woduride og hans sønnesønn Wiwar.

Både gravfeltene og runene vitner om organisert religionsutøvelse der tidligere tuneboere ønsket å blidgjøre de utenomjordiske makter for å sikre gode avlinger og livsvilkår. Ved kristningen ble de gamle kultstedene avløst av nye helligsteder i bygdene. Den første kirken ble bygget på **Tune** over et norrønt gudehov, trolig allerede i år 999 etter initiativ fra Olav Trygvason. Tune har i den vikske kristenretten fra 1080 status som fylkeskirke.

Tune prestegjeld strakte seg i årene etter reformasjonen helt fra Varteig i øst til Torsnes i vest. Det var svært krevende for soknepresten å skjøtte kallet med en så stor og spredt befolkning. Kirkeveien til Varteig ble regnet som en av de farligste i hele stiftet, og reisen gikk både til lands og til vanns «ofte med fare af helbred og liv». Etter klager til biskopen ble prestegjeldet redusert, og med fast klokke og kapellan ble situasjonen betydelig bedre.

Jordbruket har opp gjennom generasjonene vært det primære livsgrunnlaget for menneskene i bygdene i Tune, Greåker, Soli og Holleby. Skogen og elvene ga muligheter for nye næringsveier da Norge ble modernisert på 1800-tallet. **Soli Bruk** ble en av Nord-Europas største sagbruk på 1860- og 70-tallet. Det la grunnlaget for at **Greåker** på kort tid utviklet seg som utskipingshavn med omfattende industrivirksomhet. Befolkningen på Greåker økte med hele 1217% fra 1801 – 1865. Den fordoblet seg ytterligere frem til 1900, ikke minst på grunn av at Greåker stasjon ble åpnet i 1889.

I dag er **Grålum** og **Tunejordet** sentrale steder for vår tids næringer med omfattende handelsvirksomhet, tjenesteyting og kunnskapsformidling. Soli Bruk er i dag en av Norges fremste kunstgallerier og et yndet utfartssted. Det var spennende å besøke **Inspira Science Center** under visitasen, som siden etableringen i 2011 gir viktige bidrag til formidling av naturvitenskap, teknologi og helse og ernæring til 80.000 besøkende i året. **Sykehuset Østfold på Kalnes** er svært viktig for befolkningen som fylkets sentrale sykehus, og arbeidsplass for over 5000 mennesker. Samtidig er bygdens sentrale kommunikasjonsrolle i Norge med den gamle Kongeveien mellom Christiania og København, modernisert med **E6**.

KIRKENS HISTORISKE ROLLE I TUNE, GREÅKER, SOLI OG HOLLEBY

Kirken har dype røtter i lokalsamfunnene og lokalbefolkningen i Tune, Greåker, Soli og Holleby. Tune kirke har vært lokalsamfunnets sentrale identitetsmerke i over 1000 år.

Kirkestedet i **Holleby** ble etablert i middelalderen, avløst av en stavkirke fra ca år 1400, revet i 1620. Kirkene var eid og drevet av herrefolket på setegården på Holleby. Befolkningen i Holleby syntes det var langt å reise til Tune kirke med tydelige konsekvenser: «Da veien til kirken er så lang, holder folket sig borte fra gudstjenesten og bliver derfor ukirkelige». I 1859 ble ønsket om kirkebygg skriftliggjort, men ble ikke realisert før det tredje kirkebygget på Holleby ble vigslet av biskop Tandberg i 1920.

Befolkningsøkningen ved **Soli Bruk** førte også til klager over lang kirkevei. Bruket leide prester for 100 shilling i året til å holde gudstjenester i skolestua hver tredje søndag. Da nedgangstidene kom til bruket, ble ordningen avvirket, men bruket spilte en sentral rolle i å realisere kirken på Soli, og bevilget i 1899 fri grunn for kapell med kirkegård i den storslåtte Desideria eikelund. I 1904 ble kirken innviet.

Også på **Greåker** førte befolkningsveksten til et sterkt ønske om egen kirke. Allerede i 1917 ble den første komiteen for nytt kirkebygg etablert og innsamlingsaksjon satt i gang. Behovet ble ikke møtt før i 1974 da et tidsriktig kirkebygg med rom for ulike funksjoner ble innviet, med storslått utsikt over Greåker og Glomma, og soknekirke for den økende utbyggingen på Tindlund, Yven, Hannestad og Opstad.

DEN NORSKE KIRKE I DAGENS TUNE, GREÅKER, SOLI OG HOLLEBY

Historien om kirkebyggene i Tune, Greåker, Holleby og Soli viser med all tydelighet at kirken opp gjennom historien har en vært en helt sentral identitetsmarkør i disse lokalsamfunnene. I skiftende tider og omstendigheter har befolkningen i dette området søkt til kirken i glede og sorg, til livstolkning og livshjelp. Slik er det fortsatt.

I juni 2017 er 13.098 (71,4%) mennesker medlem i Den norske kirke i Tune, Greåker, Soli og Holleby. Medlemstallet er sunket med litt over 2000, eller 13,5%, høyere enn Sarpsborg som helhet (minus 8%) og betydelig høyere enn bispedømmet som helhet (minus 1%). Andelen medlemmer av befolkningen i hele visitasområdet er sunket med 20% fra 91,3 % i samme periode, og er nå mer lik resten av Sarpsborg (68.7%). Men Holleby (98%) og Soli (98,7%) sokn skiller seg positivt ut!

Åndelig utvikling: Gudstjenestene

Gudstjenesten er kirkens hjerteslag og grunnleggende handling. I kirkens rom kommer Den treenige Gud oss i møte som den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I Ord og sakrament inviterer Gud oss til et nådens fellesskap med seg. Den norske kirke i Borg sitt første strategiske mål frem mot 2020 er derfor at flere deltar i og opplever gudstjenesten som et inkluderende og trosstyrkende fellesskap.

Samlet sett har de fire soknene en god og stabil oppslutning om gudstjenestene, gjennomsnittlig 96 deltakere på hver søn- og helligdagsgudstjenestene i 2016, omtrent på samme nivå som ved visitasen i 2007 (97). Til sammen var det 16.447 mennesker som deltok på gudstjenester i samarbeidsområdet i 2016. I tillegg deltok nærmere 9000 ved gravferder. Det er langt fra tomme kirker i Tune, Greåker, Soli og Holleby!

De fire soknene har gode tradisjoner for å feire gudstjenester for mennesker med ulike former for bistandsbehov, som synliggjør hele mangfoldet i Kristi kropp. Det var svært givende å få være med på den **demensvennlige gudstjenesten** i Tune kirke onsdag formiddag. Denne nyetablerte gudstjenesten er et glimrende tilbud til en særlig sårbar gruppe, i tillegg til at det er et svært fremtidsrettet tilbud i en

kommune som er godkjent som demensvennlig og som vil se en fordobling i aldersgruppen over 80 år frem mot 2040. De 72 **sykehjemsandaktene og sangstundene** som hvert år blir gjennomført på institusjonene i samarbeidsområdet er også viktige tiltak for en gruppe mennesker som av helsemessige årsaker ikke lenger kan oppsøke kirkene. Formiddagssamlingene for eldre som koordineres i området, er også viktige og det kan vurderes en samordning med de andre soknene i byen, men også med de andre kirkesamfunnene. Behovet for slike fellesskapsarenaer med god ernæring vil øke i årene fremover.

I andre enden av aldersskalaen er **ungdomsgudstjenestene** et viktig tiltak som skaper en god dynamikk i gudstjenestetilbudet og et mangfold i trosutøvelsen. Det blir i tiden fremover viktig å forsterke forbindelsen mellom denne og de øvrige gudstjenestene med noe større gjenkjennelse i liturgien og sangtekstene. Det vil bidra til en livslang og mer bærekraftig spiritualitet. Samarbeidet med Sarpsborg og eventuelt Skjeberg sokn i videreutviklingen av ungdomsgudstjenestene, bør ytterligere forsterkes.

Det er gode tradisjoner for samarbeid med lokale lag og foreninger for å forsterke gudstjenestene. Blant annet samarbeider Holleby sokn med **Trøsken Idrettslag** om sportsgudstjenester og med **speiderne** om friluftsgudstjenester. I Tune bidrar **Sanitetskvinnene** med å arrangere kirkekaffe på høsttakkefest og fastelavngudstjenesten, og **Frimurerlosjens** kor og flere andre lokale kor deltar regelmessig i gudstjenestene. Det bør ligge vel til rette for et forsterket samarbeid mellom de fire soknene og hele bredden av lokale lag og foreninger, slik møtet med flere av disse foreningene i løpet av visitasen synliggjorde. Bredt samarbeid med de ulike folkedansmiljøene i Sarpsborg, både tradisjonelt norsk og fra andre land, kan berike gudstjenester og synliggjøre det kulturelle mangfoldet i dagens Sarpsborg.

Lekmannsorganisasjonene innenfor Den norske kirke står fortsatt sterkt i soknene og slutter, som naturlig er, opp om kirkens hovedgudstjeneste som uttrykk for forpliktelsen til å synliggjøre kirkens enhet med mangfold i lokalsamfunnet. Organisasjonene bidrar betydelig innenfor eldre-, barne- og ungdomsarbeidet, slik møtet med organisasjonene tirsdag kveld viste. Det er også meget positivt at alle soknene har **avtaler om ytremisjon** med Normisjon, NMS og Misjonsalliansen innenfor rammene av SMM-samarbeidet.

De to store **bibelgruppene** i Greåker er bærebjelker i fellesskapet der, og det bør være grunnlag for å utvikle flere slike fellesskap på husstands nivå som knyttes sammen ved gudstjenestefeiringen.

Det er gledelig at det nå feires **nattverd** på 64% av søn- og helligdagsgudstjenestene i soknene, mot 48% under visitasen i 2007. I tillegg feires det regelmessig nattverd på ungdomsgudstjenestene. Det er viktig å videreutvikle en kultur og forsterke en forkynnelse som gir alle døpte frimodighet til å delta i nattverden – særlig barn, unge og dåpsfamilier - og bygger ned menneskeskapt hindringene mange opplever når det blir invitert til nattverdfeiring. Målet de nærmeste årene bør være å øke andelen gudstjenester med nattverd til 75%, som er biskopens anbefaling.

Det er i gjennomsnitt ca 30 **vigslere** i samarbeidsområdet årlig. Vigslere styrker ekteskapet som en forpliktende ramme for samlivet og øker kirkens kommunikasjon med mennesker i en viktig livsfase. Biskopene har derfor åpnet for vigslere utenfor kirkerommet på steder egnet til gudstjeneste. Samtidig bør muligheten til enklere og rimeligere vigslere i kirkerommene, gjerne kombinert med dåp, bekjentgjøres tydeligere. Tune kirkes vakre korparti er særlig egnet for dette. Fremferden til den legendariske sokneprest Seeberg i Tune som dro rundt i hjemmene på nattetid for med kjepp å undersøke om det var uvedkommende i sengehalmen, anbefales derimot ikke gjenopptatt!

Gravferdsseremoniene og gravferdsforvaltningen er en helt grunnleggende del av kirkens kjerneoppdrag. Kirkens rolle som gravferdsforvalter sikrer en god, erfaren og respektfull forvaltning for alle. I Sarpsborg kommune ble 88,2% av alle døde gravlagt ved kirkelig seremoni i 2016. Det høye tallet vitner om svært høy kvalitet i kirkens tilstedeværelse og ledsagelse av mennesker i livets tyngste stunder. Kirkegårdene ved Tune og Soli kirker er nå viktige steder for sorgbearbeiding gjennom lystenning, beplantning og jevnlig besøk. **Åpne kirker** på tidspunkter der mange mennesker oppsøker gravstedene for å pynte og tenne lys vil kunne etablere forbindelse mellom lysene på graven og dåpslyset, lysene på kirkens alter og i lysgloben og slik tydeliggjøre Kristus som verdens lys.

Musikken er en helt sentral del av kirkens gudstjenestefeiring, tilbedelse og kulturformidling. I de fire soknene drives det til sammen en omfattende korvirksomhet for alle aldersgrupper. To av voksenkorene har jeg med glede hørt under visitasen, og jeg er kjent med at Tune kirkes barne- og ungdomskor fortsatt drives godt. Planene om å utvikle en bredt forankret og **felles kirkemusikalsk plan** for hele samarbeidsområdet er strategisk klokt. Dette er i tråd med den lokale grunnordningen der soknene valgte svært like liturgier, og vil bidra til et helhetlig musikk- og kulturtilbud tilpasset de ulike kirkerommenes egenart og lokale profil. Det meget gode orgelet i Tune kirke og orgelet i Greåker kirke som nå er i ferd med å utbedres, legger vel til rette for å videreutvikle kirkerommene som kultur- og konsertarenaer.

Undervisning: Dåp og trosopplæring

Dåpen er kirkens grunnleggende hellige handling, samtidig som den er en stor familiebegivenhet og tradisjonsbærer. Det andre strategiske målet for Den norske kirke i Borg er derfor at flere søker dåp og deltar i trosopplæringen. Antallet dåp i de fire soknene holder seg høyt og stabilt. Det er særlig oppløftende at antallet foresatte som ikke bringer barna til dåp er betydelig lavere enn gjennomsnittet i bispedømmet, og at det har holdt seg stabilt de siste fem årene i Tune og Greåker på mellom 15% og 20%.

Dette gir soknene et godt grunnlag for målrettet arbeid med å holde oppslutningen oppe, og jeg vil sterkt oppfordre stabene og menighetsrådene å utvikle en helhetlig strategi med tiltak som opprettholder og styrker befolkningens frimodighet til å bringe barna til dåp. Dåpsinvitasjon til nybakte foreldre, gjerne gjennom husbesøk slik man nylig utprøvde i Greåker med 4-årsbok, må videreføres. En bredere markedsføring av dåp, forsterket dåpsforkynnelse, og utprøving av dåp på andre tidspunkter – gjerne i kombinasjon med vigsel – er andre eksempler på tiltak. **Vievannskaret** i Soli kirke – trolig det eneste i bispedømmet – inviterer mennesker til en forsterket påminnelse om dåpens betydning.

Kirkens **trosopplæringsreform** har som mål at alle døpte og tilhørende i alderen 0-18 år skal gis grunnleggende innføring i troens innhold. I Tune, Greåker, Soli og Holleby er gjennomføringen av trosopplæringsreformen i stor grad lagt til samarbeidsområdet. Det er både ressursbesparende og gjør at det er mulig å gjennomføre tiltak som ville hatt lav oppslutning om de skulle gjennomføres soknevis, for eksempel Lys Våken. Babysang og Småbarnssang er godt etablerte tiltak også her, og tilbakemeldingen fra foreldrene jeg møtte onsdag ettermiddag var svært positive.

Lock-in på Superland er et meget godt samarbeidstiltak mellom soknene i kommunen og ungdomsklubben på Hannestad bedehus, som samler bredt blant konfirmantene. Det blir spennende å følge det nye Lock-in-arrangementet som er planlagt på Inspiria for 16-18-åringene senere i oktober. Med bakgrunn i alle de gode erfaringene fra konfirmantopplegget, er det ingen grunn til at dere ikke skal lykkes med de høye ambisjonene! Mye tyder på at festivalkonseptet oppleves som attraktivt for ungdommer, ikke minst når man samler bredt og slik lager en arena for nettverksbygging, opplevelser og nye vennskap.

Oppslutningen om konfirmasjonen i de fire soknene er generelt sett meget god. I 2016 var oppslutningen blant de døypte i Tune 82%, Greåker 90%, Holleby 70% og Soli 16% - men på grunn av små volumtall i de minste soknene blir det store prosentmessige utslag. Det vitner om et meget solid kvalitetsarbeid som har stor betydning og relevans for dagens tenåringer, og gir dem nødvendig livshjelp og forankring i en krevende hverdag. Fra **MILK-kursene** etter konfirmasjonstiden er det utviklet en fin gruppe ungdomsledere som jeg hadde svært spennende og reflektert samtale med på samlingen i Greåker kirke onsdag kveld.

Da biskop Glostrup visiterte Tune i 1684 konkluderte han med at «ungdommen var meget uvitende», og påla soknepresten og klokkeren å vise større iver i tjenesten. Da biskop Dorph kom på visitas til Tune i 1753 ble han slått av «en mærkelig forbedring i ungdommens kundskab i troens og Gudelærdoms ord». Herværende biskop vil tilføye: Dagens ungdommer i Tune, Greåker, Soli og Holleby har en høyt utviklet evne til å reflektere og gjøre evangeliet relevant i møte med nye utfordringer og problemstillinger.

DEN NORSKE KIRKES INVOLVERING I LOKALSAMFUNNET

Kirken er ikke sendt til seg selv. Kirken er sendt til verden og menneskene med ordet om Guds nåde og formaning til nestekjærlighet, med særlig blick for ekskluderte og mennesker som sliter med livene sine. I Norges grunnlov har Den norske kirke fått et samfunnsoppdrag om å være Norges folkekirke. Bispedømmets tredje strategiske mål for Den norske kirke i Borg er derfor at kirken skal være synlig i samfunnet, oppleves som relevant og engasjere seg i menneskers liv.

Slik har det ikke alltid vært, heller ikke i Tune. Bygdeboken for Tune hevder at «de færreste Tuneprestene gjorde noe særlig for å bli populære i menigheten. Et par av dem opptrådte sågar med vold og tyranni». Men det fantes heldigvis lyspunkt. Sokneprest Andreas Kirchhoff gjorde en iherdig innsats med å sikre mat til den sultende Tune-befolkningen i nødsårene mellom 1807 og 1814, og han lærte blant annet befolkningen å bake barkebrød. Nøden gjorde stort inntrykk, og han skrev til regjeringskommisjonen at han aldri i sin sekstenårige embetstid hadde sett så stor brødmangel.

I dagens norske samfunn betraktes grunnleggende behov som rettigheter myndighetene har plikt til å sikre befolkningen gjennom tjenesteyting. Dette griper tilbake både til kongens plikter i det gamle Israel og til Luthers forståelse av fyrstenes plikter. Kirkens diakoni har både påpekt styringsmaktens svikt og selv sørget for at marginaliserte, underprivilegerte og oversette mennesker fikk støtte til det daglige brød. I dag er irkens diakoni en svært viktig andre- og tredjelinjetjeneste, og forsterker byens visjon om å være et godt sted å vokse opp og leve i - for alle.

I Den norske kirke er diakoni i dag definert som nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Diakoniplanen som ble utarbeidet i samarbeidsområdet i 2016 gir god retning på den diakonale virksomheten i soknene.

Kamp for rettferdighet skjer blant annet gjennom Kirkens Nødhjelps **fasteaksjon**, bruk av **Fairtrade**-produkter, temakveld for kirkens ansatte om **vold i nære relasjoner** og deltakelse på **Varmestua**. Økning i antall familier med lav inntekt og økte forskjeller er et viktig område for tettere samhandling mellom kommunen og lokalkirken.

Nestekjærlighet viser seg blant annet i **sørgesamtalene** og **gravferder**, deltakelse i **Sorg og omsorg**, kirkens deltakelse i kommunens **kriseteam**, den nyoppstartede ordningen med **leksehjelp**, **samlivskurs** og **temakvelder** for konfirmantforeldre. Fra soknene er det flere frivillige i **Kirkens SOS i Borg**, som har kontorer i menighetssenteret ved Greåker kirke.

Musikk-kafeen, andakter, gudstjenester og sangstunder på sykehjemmene, **trosopplæringens** mange arenaer, det kontinuerlige **barne- og ungdomsarbeidet** drevet av de kristne organisasjonene, **formiddagstreff** for eldre, **julelunsj** og den før nevnte gudstjenesten spesielt tilrettelagt for **demente**, er gode eksempler på inkluderende fellesskap.

Arbeidet med å utvikle gudstjenestene og andre arrangementer i kirkens regi som inkluderende fellesskap for alle, må fortsette. Borg bispedømme har nylig lansert en godkjenningsordning kalt «**Vår inkluderende menighet**». Målet er at kirken skal ta på alvor sitt oppdrag om å legge til rette for en likeverdig deltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon. Jeg vil sterkt anbefale menighetsrådene i samarbeidsområdet å gå inn i denne ordningen. I denne sammenheng må kravet om universell utforming stå sentralt, både med tilgang til alterring i kirkerommene og ikke minst behovet for universelt utformede toalettfasiliteter i Tune kirke.

Lokalkirkens fokus på vern om skaperverket kommer blant annet tydelig til uttrykk gjennom markering av **Skaperverkets dag** og **pilegrimsvandringer** – Tune og Soli kirke er sentrale steder i den nyetablerte **Borg-leden**. Etablering av et «grønt» utvalg i samarbeidsområdet er fremtidsrettet, også for å forsterke kommuneplanens målsetninger, i tillegg til teologisk refleksjon. Alle sokn i samarbeidsområdet bør i løpet av 2018 være sertifisert som **grønne menigheter**.

Kultur

Soknene i samarbeidsområdet driver et variert kulturtilbud, der både Tune og Greåker kirke er sentrale arenaer. I Greåker samarbeider man med **Kulturskolen** og musikklinja på **Greåker videregående skole**. Ikke minst har **Tirsdagsforum**, felles for de fire soknene, vanligvis sine arrangementer i Greåker kirke. Forumet belyser aktuelle tema i skjæringspunktet mellom kirke-, kultur-, og samfunnsliv og kjennetegnes av svært kompetente foredragsholdere og god oppslutning. Tirsdagsforum var sentral i de mange arrangementer i jubileumsåret 2016, sammen med kirkemusikere og Tune kirkes barne- og ungdomskor. **Konsertvirksomheten** i samarbeidsområdet skjer hovedsakelig i Tune kirke, som er en svært populær konsertarena i byen. I tillegg til menighetens egne konserter er det mange eksterne aktører som leier kirken.

Kommunikasjon

Kommunikasjon er sentralt i bispedømmets strategi. Dette betyr et økt fokus på å synliggjøre kirken i lokalsamfunnet, bygge kirkens omdømme og legge til rette for dialog med befolkning og aktører. **Menighetsbladet Kirkenytt** er felles for samarbeidsområdet, inkludert Sarpsborg sokn, og distribueres til alle husstander. Menighetsblader har tradisjonelt en stor leserskare, og de økonomiske og menneskelige ressursene som brukes på dette arbeidet er derfor vel anvendt. Likevel vil det alltid være behov for å vurdere om man kan gjøre grep som øker inntektene, blant annet gjennom sponing og annonser.

Tune, Greåker og Soli har egne **Facebookprofiler**, der man blant annet informerer om kommende arrangementer. Kirkens tilstedeværelse på **julegateåpningen** på Greåker og **julemarkedet** i Kulåsparken er gode eksempler på medlemskommunikasjon.

Fellesrådets **nettsider** er flittig brukt av publikum. Ved å benytte Den norske kirkes felles nettsideløsning åpner dette for flere muligheter for kommunikasjon med medlemmene. De nye nettsidene vil bidra til å styrke felles visuell profil, i tillegg til at de ivaretar kravet om universell utforming.

Videreutvikling av kirkens involvering i lokalsamfunnet

Tune, Greåker, Soli og Holleby er gode steder å bo for mange. Men også i dette samarbeidsområdet er det nødvendig å adressere utfordringer knyttet til menneskers levekår og helse. Kommuneplanens

samfunnsdel og **folkehelseoversikt**, samt **Ungdataundersøkelsen** fra juni 2017, gir en god beskrivelse av situasjonen i Sarpsborg, og en presis retning på hvilke utfordringer som må adresseres. Det er både naturlig og nødvendig at menighetsrådene i Tune, Greåker, Soli og Holleby utvikler arenaer og tiltak innenfor prioriteringene befolkningens tillitsvalgte etter grundig arbeid har valgt å identifisert, og slik forsterke gjennomføringsmuligheten - helst i samarbeid med de andre soknene i byen.

Det er gledelig at kommunens ledelse i møtet vi hadde bekreftet at man vil ta opp igjen det årlige møtepunktet mellom kirkens og kommunens politiske ledelse i bystyre/fomannskap. I dette møtet må fokuset være presentasjon og drøfting av **strategisk samhandling for å møte lokalsamfunnets utfordringer**.

Den **første** utfordringen jeg vil løfte frem er inkludering av mennesker som har fått beskyttelse i Norge. Det er derfor meget bra at lokalkirken har opprettet kontakt med flyktningeteamet i NAV for å identifisere hvordan kirken med sin infrastruktur, arenaer og holdningsarbeid kan bidra til **inkludering av mennesker som har fått beskyttelse i Norge, og deres familier**. Under den økte tilstrømmingen av flyktninger i 2015 mobiliserte lokalkirken også her, særlig da man i Holleby utviklet en nær kontakt med Kolstad asylmottak. Under visitasen besøkte jeg et bofellesskap for enslige mindreårige asylsøkere, en gruppe svært ressurssterke ungdommer. Kirkens viktigste bidrag er å legge til rette for at flyktninger bosatt i denne delen av kommunen får rom og anledning til å utfolde sine evner og muligheter. Kommunen understreker at det i denne fasen av inkluderingen er særlig viktig med nettverksbygging, enklere arbeidsoppgaver som hagearbeid, og fritidsaktiviteter. Deres livsfortellinger vil utvide både barn, unge og voksnes forståelse, og bør være en del av all undervisning og opplæring i kirkens regi. **Dialogforum Østfold** er et viktig redskap for menighetsrådene, og de svært vellykkede ungdomssamlingene de har hatt på **Stenbekk** er meget prisverdig.

Den **andre** og meget store utfordringene er omfanget av **stress, press og psykiske plager blant barn og ungdom**. Jentene er en særlig utsatt gruppe, og scorer høyt på flere kritiske indikatorer:

Over 50% på ungdomstrinnet svarer at det å ha et bra utseende er viktig for status i venneflokken, 15% oppgir at de har ingen nære relasjoner, 42% opplever at alt er et slit, og 39% har blitt mobbet på sosiale medier. Bare 65% oppgir at de er sikre på at de har en venn de kan stole fullstendig på og betro seg til. Utenforskapet viser se også ved at bare 59% i 2017 oppgir at de har vært sammen med venner hjemme hos hverandre minst to ganger i uken, mot 71% i 2013. Flere av disse indikatorene øker når elevene begynner på videregående skole, og de negative trendene er også stigende blant gutter.

Denne utfordringen sto sentralt i visitassamtalene med **politi** og **skoleledelse**. Begge institusjoner arbeidere meget bevisst med dette, som dessverre er et hovedtrekk ved dagens norske kultur, og skolen adresserer dette gjennom hele læringsløpet. Det kommer også til uttrykk i undersøkelsene: 64% av elevene er fornøyd med ungdomsskolen i 2017, mot 58% i 2013.

Kirken møter en stor del av barna, ungdommene og familiene i lokalsamfunnet gjennom sorgarbeid og trosopplæringens, konfirmasjonstidens og ungdomsarbeidets mange arenaer. Det er naturlig at skolen og kirken utvikler en tettere dialog og gjensidig forsterker hverandres kompetanse og innsats for å håndtere utfordringene på en god måte. I samtalene med skoleledelsen ble det blant annet meldt om behov for økt kompetanse for å forstå og legge til rette for barn og ungdom som opplever ulike former for tap og befinner seg i sorgprosesser. Her vil både prester, diakon og ansatte i trosopplæringen være viktige ressurspersoner i en tredjelinjetjeneste for å utruste skolens ansatte.

Det **etablerte samarbeidet mellom skole og kirke** får meget gode tilbakemeldinger fra skolens ledelse, og er et viktig element i å gi et alternativt verdigrunnlag til en ensidig konkurranse og

prestasjonskultur. Samarbeidet er bredt organisert i en plan for skole-kirke-samarbeid med samarbeidstiltak på hvert trinn i barneskolen. De fleste 5.klassene på skolene i samarbeidsområdet er også med på **Vintersangfest**, og alle barne- og ungdomsskolene er med på **skolegudstjenester** i forbindelse med julehøytiden, med høy deltakelse. Flere av skolene vurderer å også feire skolegudstjeneste eller kirkevandringer i forbindelse med påsken, slik Tindlund allerede gjør.

Det var tilslutning blant skolelederne om at det meget solide samarbeidet på barnetrinnene bør utvides til å omfatte også **ungdomsskolene** i samarbeidsområdet, etter samme mal.

Et **tredje** svært aktuelt utviklingsområde er mellom kirken og den kommunale **helse- og omsorgstjenesten**. I tillegg til diakoners og presters tilstedeværelse på kommunale institusjoner og bofellesskap, har kirken og Sarpsborg kommune siden 2007 samarbeidet med å legge til rette for **tros- og livssynsutøvelse** for de som mottar kommunale helsetjenester. Det er utviklet prosedyreverktøy som fra 2016 gjelder for hele helse- og omsorgstjenesten. Som en del av dette gjennomfører kommunen to årlige opplæringsdager for de ansatte. Her har det skjedd mye positivt siden dette ble drøftet på visitasen i Sarpsborg sokn i 2014. I møtet med ledelsen i helse og omsorg var det enighet om et årlig møtepunkt for gjensidig kvalitetssikring av implementeringen. Samtalen med **NAV** avdekket også et stort mulighetsrom for tettere samhandling der kirkens mange arenaer har et potensiale for dem som har aktivitetsplikt, og de mange som er utenfor arbeidslivet og trenger nettverk.

Lovpålagt samarbeid mellom kirke-kommune

Samhandlingen mellom kirke og kommune synes generelt meget god. Siden forrige visitas har både Soli, Holleby og Greåker kirke blitt rehabilitert utvendig, og i Tune kirke har orgelet blitt betydelig oppgradert.

Kommunen har nå tatt initiativ til en kartlegging av tilstanden for kirkebyggene i kommunen som grunnlag for fellesrådets prioritering. Fellesrådet bør i tillegg vurdere å organisere profesjonell dugnad der dette er mulig. Under denne visitasen har den prekære utfordringen med toalettfasiliteter i Tune kirke vært adressert ved en rekke anledninger. Taket i Greåker og Holleby og utvendig maling i Soli er andre eksempler på behov nevnt under visitasen.

Likevel er forholdene betraktelig bedre enn i 1848, da menighetsrådet beklaget seg til kommunen over «at det i det ganske land ikke fins et mere forfallent og forsømt gudshus enn nettopp Tune hovedkirke. Taket er i en så elendig forfatning at når en messedag faller inn med regn, må hver mann i kirken slå opp sin paraply hvis han vil unngå å bli gjennomvåt». Presten, derimot, «som ei godt kan ty til denne beskyttelse» gjør at menigheten «må derfor finne seg i det lite oppbyggelige syn at han under messingen skrider fra den ene siden av altersranken til den andre» for å unngå styrtregnet. Bare i overklassens staselige stoler fikk en sitte i ly for regn og vind inne i kirken.

STAB, RÅD OG UTVALG

En av utfordringene som ble gitt ved forrige visitas var å videreutvikle **økt samarbeid** mellom soknene i samarbeidsområdet. Her har man kommet langt, særlig når det gjelder prestetjeneste, trosopplæring og diakoni. De fire soknene med sine ulike kirkebygg og profiler fremstår i dag som en god helhet med rom for et differensiert tilbud. Med bakgrunn i de gode erfaringene som er gjort de siste ti årene, er det fortsatt grunn til å se på om samarbeidet kan styrkes ytterligere.

Som en del av dette ville det være spennende om **fellesrådet** kunne ta initiativet til en samtale med menighetsrådene i kommunen om muligheten for å utvikle en felles strategi for Den norske kirke i Sarpsborg. En viktig del av dette ville være å kartlegge de ulike soknenes komparative fortrinn som en del av den samlede kirkelige virksomheten i kommunen. Et åpenbart område å utrede videre vil være diakonien, der man for eksempel kan utvikle en samlet diakoniplan der kirken deltar i å løse lokalsamfunnets ulike sosiale utfordringer.

I dette arbeidet vil menighetsutviklingsprosjektet **mu**v**-Borg**, som Greåker sokn allerede er med i, kunne bidra til å styrke helheten i de mange tiltakene og arenaene som kirken i Sarpsborg arbeider på. Videre vil man i denne prosessen kunne tydeliggjøre retningen en vil gå, og øke oppmerksomheten om strategiske valgmuligheter i lokalsamfunnet.

Visitasen har bekreftet at også her i Tune, Greåker, Soli og Holleby er kirkens muligheter større enn våre økonomiske ressurser og antall ansatte. Det er en stor gruppe **frivillige** i de fire soknene – nærmere 200 personer – som gjør en svært betydelig og trofast innsats. Det viser seg at tiltak som styrker familiens mulighet til fellesskap utløser deltakelse. Den såkalte eldrebølgen er også en ressursbølge, der mennesker som ikke lenger er i arbeidslivet får mulighet til sosialt samvær og innsats i både kirke og samfunn. Her ligger det vel til rette for å utvikle nye tiltak, som for eksempel familiemiddag, gjerne i samarbeid med NAV. Konfirmantforeldrene og de mange som deltok i arbeidet for 20-30 år siden, kan også gis mulighet til sterkere deltagelse og involvering.

I løpet av visitasen fikk jeg også en spennende samtale med «**Kvinner for Tune menighetscenter**», som gjennom 24 år trofast har arbeidet for visjonen om et menighetslokale ved Tune kirke. Det innsamlede beløpet er betydelig, og innsatsen som er lagt ned er svært imponerende. Det ser nå ut til at visjonen mest realistisk kan virkeliggjøres som en kirkestue ikke ved, men i, Tune kirke - dersom kommunen i tråd med sine lovpålagte forpliktelser sikrer tårnet og sørger for de tidligere omtalte toalettfasilitetene. Det forutsetter god kommunikasjon mellom alle aktørene for å få til en slik løsning, som av flere grunner er fremtidsrettet!

Soknene i Tune, Greåker, Soli og Holleby er velsignet med en svært velfungerende og dedikert gruppe **ansatte**, med sentralt forankret Kristustro og tydelige visjoner for kirken. Biskopen har i løpet av visitasen hatt tilsynssamtaler med de vigslede medarbeiderne og har hørt prestene forkynne. De vigslede medarbeiderne er trygt forankret i Den norske kirkes bekjennelse og båret av en dyp motivasjon til å formidle evangeliet i en ny tid og til nye generasjoner.

Stor takk til alle som har lagt til rette for et utmerket og godt sammensatt visitasprogram, og for mange, gode og ikke minst hyggelige samtaler underveis!

UTGANG

Den norske kirke i Tune, Greåker, Soli og Holleby skal fortsette å være en kilde for livstolkning og livshjelp for mennesker i ulike situasjoner og livsfaser.

Den dypeste kilden finner vi i døpefonten, der mennesker forenes med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Ved nattverdbordet får mennesker næring og styrke for det livet som leves nå, og blir stadfestet i håpet om det evige liv. I forkynnelsen av evangeliet og gjennom kirkens kulturarbeid får mennesker hjelp til å leve sine liv i lys av troen, håpet og kjærligheten. Gjennom kirkens diakonale arbeid blir mennesker omsluttet av Guds kjærlighet, og i trosopplæringen gis barn og unge en fordypning av sin tilhørighet.

I fremtiden skal kirken fortsette å være trofast mot dette oppdraget som er gitt den av kirkens Herre. I fellesskap, og under Den hellige ånds ledelse, skal vi så vandre mot den dagen da Gud skal gjøre alle ting nye. Det er løftet om denne Guds fremtid som skal bære vår sendelse til menneskene her i Tune, Greåker, Soli og Holleby – og som kirken gir rom for å erfare i glimt allerede nå.

Må Gud fortsette å velsigne dere rikelig på vandringen og styrke dere i oppdraget!

Atle Sommerfeldt

Borg biskop

Fredrikstad 15.oktober 2017